

ADHD:n arvioinnin ja seurannan instrumentit

Lastenpsykiatri
Anita Puustjärvi

Conners Rating Scale

- ▶ vanhempien ja opettajan kyselylomakkeet
- ▶ erilaisia versioita, epävirallisia suomennoksia
- ▶ CRS-R
 - vanhempain version (80 kohtaa) herkkyys on 92 % ja tarkkuus 94 %, LR+ 15.33 ja LR- 0.085 (diagnostinen näyttö on vakuuttava)
 - opettajan version (59 kohtaa) herkkyys on 78 %, tarkkuus 91 %, LR+ 8.67 ja LR- 0.24 (diagnostinen näyttö on kohtalainen, tulos tulee suhteuttaa muuhun tietoon)
 - nuoren kyselylomakkeen herkkyys on 81 %, tarkkuus 84 %, LR+ 5.06 ja LR- 0.11 (diagnostinen näyttö on kohtalainen, tulos tulee suhteuttaa muuhun tietoon)
- ▶ vahvuudet: käytetty useissa tutkimuksissa
- ▶ ongelmat:
 - erilaisia epävirallisia versioita, joiden pisteytys on erilainen – jos käytät, tarkista ohjeet!

ADHD Rating Scale IV

- ▶ perustuu DSM IV diagnoosikriteereihin
- ▶ yleensä väittämää kohden kolme vaihtoehtoa (ei sovi, sopii osittain, sopii hyvin)
 - pisteet voi laskea usealla tavalla
 - yliaktiivisuus-impulsiivisuuspisteet ja tarkkaamattomuuspisteet voi laskea erikseen
- ▶ tarkkuus ja herkkyys ovat kohtalaisia,
 - luotettavuus paranee, jos lomakkeen täyttää ammattihenkilö haastattelun ja lasta tai nuorta arvioimalla saatujen tietojen perusteella
- ▶ vahvuudet:
 - yksinkertainen ja ilmainen
 - soveltuu sekä diagnosoinnin tueksi että hoidon tehon seurantaan
- ▶ heikkoudet :
 - manipuloitavissa haluttuun suuntaan
 - ei seulo muita häiriöitä

TARKKAAVUUSHÄIRIÖSEULONTA-/SEURANTALOMAKE

Lapsen nimi:

Täyttäjän nimi: _____ Vanhempi/huoltaja Opettaja

Rastita kohdat huomioiden, miten hyvin välttämä pitää lapsenne kohdalla paikkansa (ei sovi, sopii jonkin verran, sopii hyvin). Täytä lomakkeen molemmat puolet.

0 = ei sovi
1 = sopii jonkin verran
2 = sopii hyvin

A. Tarkkaamattomuus	0	1	2
1. Huolimattomuusvirheitä koulutehtävissä/muussa toiminnassa tai jättää yksityiskohtia huomiotta.	☐	☐	☐
2. Toistuvia vaikeuksia keskittyä tehtäviin tai leikkeihin.	☐	☐	☐
3. Ei näytä kuuntelevan suoraan puhuteltaessa.	☐	☐	☐
4. Jättää ohjelta seuraamatta eikä saa koulu- tai työtehtäviä suoritetuksi (ei johdu vastustuksesta tai siitä ettei ymmärrä ohjeita).	☐	☐	☐
5. Toistuvia vaikeuksia tehtävien ja toimien järjestämisessä.	☐	☐	☐
6. Välittelee, inhoaa tai on haluton suorittamaan tehtäviä, jotka vaativat pitkäkestoista henkistä ponnistelua (kuten koti- ja koulutehtävät).	☐	☐	☐
7. Kadottaa tehtävissä tai toiminnoissa tarvittavia esineitä (esim. leluja, kyniä, kirjoja, työkaluja).	☐	☐	☐
8. Häiriintyy helposti ulkopuolisista ärsykeistä.	☐	☐	☐
9. Unohtaa asioita päivittäisissä toiminnoissa.	☐	☐	☐

Tarkkaamattomuusosioissa pisteitä yhteensä: _____

0 = ei sovi
1 = sopii jonkin verran
2 = sopii hyvin

B. Yliaktiivisuus

	0	1	2
1. Liikuttelee hermostuneesti käsiä tai jalkoja tai kiemurtelee istuessaan.	☐	☐	☐
2. Poistuu paikaltaan luokassa tai muissa tilanteissa, joissa edellytetään paikallaan oloa.	☐	☐	☐
3. Juoksentelee tai kiipeilee ylettömästi sopimattomissa tilanteissa.	☐	☐	☐
4. Toistuvia vaikeuksia leikkiä tai harrastaa mitään rauhallisesti.	☐	☐	☐
5. On "jatkuvasti menossa" tai "käy kuin kone".	☐	☐	☐
6. Puhuu ylettömästi.	☐	☐	☐

C. Impulsiivisuus

	0	1	2
7. Vastallee kysymyksiin ennen kuin ne on kunnolla esitetty.	☐	☐	☐
8. Toistuvia vaikeuksia odottaa vuoroaan.	☐	☐	☐
9. Keskeyttää toiset tai on tunkeileva toisia kohtaan (esim. tupautuu toisten seuraan).	☐	☐	☐

Yliaktiivisuus-impulsiivisuusosioissa pisteitä yhteensä: _____

ViiVi

- ▶ Five to Fifteen (FTF) eli "Viivi"-kysely on kehitetty Pohjoismaissa ADHD:n ja sen liitännäisoireiden kartoittamiseen
 - sisältää ADHD:n DSM-IV:n mukaiset oirekriteerikysymykset ja lisäksi mm. autismikirjon, motoriikan sekä oman toiminnan ohjauksen alueen kysymyksiä
- ▶ suunnattu vanhemmille, soveltuu myös opettajille (etusivusta huolimatta...)
- ▶ lomakkeen kysymykset on jaoteltu kahdeksaan aihealueeseen (19 otsikkoa)
 - kuhunkin kysymykseen vastataan kolmiportaisella asteikolla
 - muutama avoin kysymys

ViiVi

- ▶ ADHD-oireiden osalta herkkyys 89 % ja positiivinen ennustearvo 0.56, tarkkuus 96 % ja negatiivinen ennustearvo 0.96, LR+ 22 ja LR- 0.1 eli diagnostinen näyttö on vakuuttava
- ▶ pisteytys onnistuu nettisivustolla (vaatii käyttöoikeuden)
 - jos eri osioiden tulokset ovat normaalivaihtelun puitteissa, ei yleensä tarvita jatkotutkimuksia.
 - poikkeava tulos voi viitata kyseisen toiminnon häiriöön tai tunne-elämän laaja-alaisempaan ongelmaan; tarvitaan lisätutkimuksia
 - enemmän tietoa saa katsomalla vastaukset ja keskustelemalla täyttäjän kanssa!
- ▶ vahvuudet:
 - kartoittaa myös muita neuropsykiatrisia häiriöitä sekä joitakin samanaikaisongelmia
 - edullinen ja helppokäyttöinen
- ▶ ongelmat:
 - pitkähkö
 - ADHD:n diagnostiikassa kaavio ei suoraan kerro oireiden määrää

KARKEAMOTORIIKKA; MITEN LAPSI KÄYTTÄÄ KEHOAAN ERI TOIMINTOIHIN

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
1.	vaikeaa oppia uusia liikunnallisia taitoja, kuten polkupyörällä ajamista, luistelemista tai uimista.	☐	☐	☐
2.	vaikeaa heittää palloa ja ottaa koppi.	☐	☐	☐
3.	vaikeaa juosta nopeasti ja ketterästi.	☐	☐	☐
4.	vaikeaa selviytyä tai ei pidä joukkuepeleistä, kuten jalkapallosta tai sählystä.	☐	☐	☐
5.	epävarmuutta tasapainon ylläpitämisessä, kuten yhdellä jalalla seisomisessa.	☐	☐	☐
6.	kompastelee ja kaatuilee herkästi.	☐	☐	☐
7.	on kömpelö liikkeissään.	☐	☐	☐

HIENOMOTORIIKKA; MITEN LAPSI TOIMII KÄSILLÄÄN

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
8.	ei pidä piirtämisestä, on vaikeuksia piirtää kuvia, jotka esittävät jotakin.	☐	☐	☐
9.	vaikeuksia näperrellä, koota ja käsitellä pieniä esineitä, esim. poimia niitä tai rakennella niillä.	☐	☐	☐
10.	vaikeuksia kaataa vettä/maitoa kannusta juomalasiin sotkematta.	☐	☐	☐
11.	sotkee usein syödessään, esim. ruokaa tippuu pöydälle tai vaatteille.	☐	☐	☐
12.	käsittelee syödessään haarukkaa ja veistä kömpelösti.	☐	☐	☐
13.	vaikeuksia napittaa vaatteitaan ja solmia kengännauhoja.	☐	☐	☐
14.	vaikeuksia käyttää kynää, esim. painaa liian kovaa, kädenliikkeet ovat vapisevat jne.	☐	☐	☐
15.	kätisyys ei ole vielä selkiintynyt; selkeää oikea- ja vasenkätisyyttä ei ole.	☐	☐	☐
16.	kirjoittaa hitaasti ja työläästi.	☐	☐	☐
17.	kynäote on kypsymätön, pitää kynää omituisella tavalla.	☐	☐	☐

Luettele esimerkkejä toiminnoista, joissa lapsesi motorikka toimii mielestäsi hyvin:

TARKKAAVAISUUS JA KESKITTYMISKYKY ERI TEHTÄVISSÄ JA TOIMINNOISSA

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
18.	on usein tarkkaamaton tai tekee huolimattomuusvirheitä.	☐	☐	☐
19.	vaikeuksia ylläpitää tarkkaavaisuutta tehtävissä ja toiminnoissa.	☐	☐	☐
20.	ei tunnu kuuntelevan, mitä hänelle sanotaan.	☐	☐	☐
21.	vaikeuksia noudattaa ohjeita ja saattaa tehtävät loppuun.	☐	☐	☐
22.	vaikeuksia suunnitella omaa toimintaansa.	☐	☐	☐
23.	väsyty tehtäviin tai välttää tehtäviä, jotka vaativat henkistä ponnistelua.	☐	☐	☐
24.	kadottaa usein tarvitsemiaan tavaroita.	☐	☐	☐
25.	häiriintyy herkästi esim. ylimääräisistä äänistä (muiden puhe, ohimenevien autojen äänet ym.).	☐	☐	☐
26.	unohtaa usein asioita päivittäisissä toiminnoissa.	☐	☐	☐

Lapsen keskittymiskyky on usein hyvin vaihteleva. Kuvaa tilanteita tai olosuhteita, jolloin lapsesi on helppo keskittyä:

IMPULSHIVISUUS JA KYKY OLLA SOPIVAN AKTIIVINEN

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
27.	liikehtii jatkuvasti (esim. kääntyy, kiemurtelee, rummuttaa sormillaan tai näpräilee jotakin).	☐	☐	☐
28.	vaikeuksia istua paikoillaan tuolilla (esim. vääntelehtii, kiemurtelee, nousee ylös kävelemään).	☐	☐	☐
29.	juoksentelee, roikkuu ja kiipeilee tilanteeseen nähden sopimattomalla tavalla.	☐	☐	☐
30.	vaikeaa leikkiä hiljaa ja rauhallisesti.	☐	☐	☐
31.	on jatkuvasti täydessä vauhdissa tai sitten vauhti kiihtyy liikaa toiminnan edetessä.	☐	☐	☐
32.	puhuu koko ajan.	☐	☐	☐
33.	vastaa ennen kuin kysymys on saatu loppuun.	☐	☐	☐

34.	usein vaikea odottaa vuoroaan (esim. peleissä, ruokaillessa).	☐	☐	☐
35.	keskeyttää usein toiset tai tuppautuu muiden leikkeihin tai keskusteluihin.	☐	☐	☐
36.	vaikeuksia ryhtyä uuteen tehtävään tai toimeen.	☐	☐	☐
37.	vaikeaa saattaa tehtävä päätökseen, ei suoriudu muiden lasten kanssa samanaikaisesti.	☐	☐	☐
38.	on usein omissa maailmoissaan, uneksii.	☐	☐	☐
39.	vaikuttaa hitaalta, tarmottomalta ja voimattomalta.	☐	☐	☐

SUUNNITTELUKYKY JA TOIMINNAN OHJAUS

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
40.	vaikea nähdä tekojensa seurauksia; ei oivalla, mihin teot voivat johtaa (esim. kipeilee vaarallisissa paikoissa).	☐	☐	☐
41.	vaikea suunnitella toiminnan toteuttamista, esim. muistaa ottaa kaikki tarvittavat tavarat mukaan kouluun tai retkelle.	☐	☐	☐
42.	vaikea suoriutua tehtävistä, jotka edellyttävät siirtymistä vaiheesta toiseen (esim. pienet lapset pukemaan vaatteita määrättyssä järjestyksessä; isot lapset tehdä läksyt itsenäisesti).	☐	☐	☐

HAVAITTOIMINNAT; MITEN LAPSI YMMÄRTÄÄ JA HANKKII TIETOA YMPÄRÖIVÄSTÄ MAAILMASTA JA ITSESTÄÄN SUHTEESSA YMPÄRISTÖÖN

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
43.	vaikeuksia löytää perille määränpähän, jopa tutuissa paikoissa.	☐	☐	☐
44.	hämmentyy korkeuseroista (esim. portaissa ottaa tukea) kaiteesta tai seinästä.	☐	☐	☐
45.	vaikea arvioida etäisyyksiä ja kokoeroja.	☐	☐	☐
46.	vaikea arvioida, miten päin jonkun pitää olla (esim. pikkulapset voivat kääntää vaatteet väärin päin, koululaiset voivat olla epävarmoja, miten kirjaimet d-p tai numerot 6-9 kirjoitetaan).	☐	☐	☐
47.	törmäilee vastaan tullessa tai ahtaissa paikoissa herkästi muihin.	☐	☐	☐

AJANTAJU

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
48.	ajantaju on epävarma, esim. hän on epävarma viiden minuutin tai tunnin pituudesta, tai kuinka kauan sitten jokin asia tapahtui.	☐	☐	☐
49.	hämmäsi käsitys vallitsevasta kellonajasta: onko aamu- vai iltapäivä, onko aika lähteä kouluun jne.	☐	☐	☐
50.	kysyy jatkuvasti, milloin jokin asia tapahtuu, esim. kuinka kauan vielä on siihen, kun lähdetään retkelle tai kouluun.	☐	☐	☐

51.	tuntee kellon mekaanisesti, mutta ei ymmärrä kellonaikojen merkitystä.	☐	☐	☐
-----	--	--------------------------	--------------------------	--------------------------

KYKY HAHMOTTAA KEHONSAN SUHTEESSA YMPÄRISTÖÖN

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
52.	ei huomaa tai ei välitä, ovatko vaatteet hyvin päällä, ei esim. korjaa valuneita sukkiä tai housuja.	☐	☐	☐
53.	reagoi hämmästyttävän vähän kylmään, kipuun jne.	☐	☐	☐
54.	epävarma käsitys omasta kehostaan, sen koosta suhteessa ympäristöön; törmää esim. tahattomasti esineisiin tai kaataa niitä vahingossa.	☐	☐	☐
55.	on yliherkkä kosketukselle, tiukat vaatteet tuskastuttavat, kokee kosketuksen usein kovakouraiseksi jne.	☐	☐	☐
56.	vaikeuksia matkia muiden liikkeitä, esim. laululeikeissä.	☐	☐	☐

MUOTOJEN JA KUVIOIDEN HAVAITSEMINEN

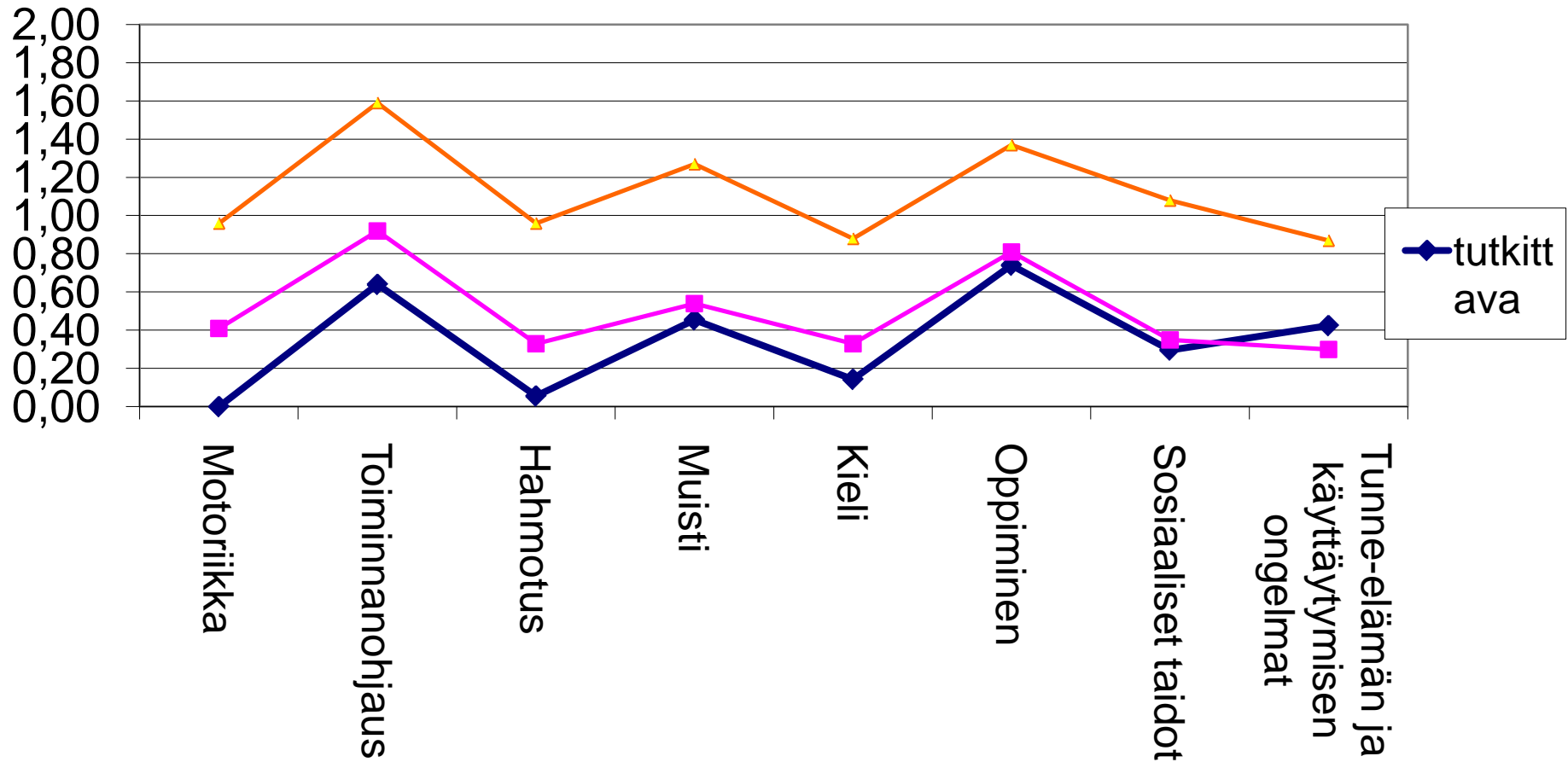
	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
57.	tulkitsi usein kuvat väärin, näkee niissä muuta kuin on tarkoitettu (esim. kananmunan kuvan kukkasena).	☐	☐	☐
58.	vaikea erottaa samankaltaisia kuviota, muotoja, kirjoitettuja sanoja, toisistaan.	☐	☐	☐
59.	vaikea piirtää esittäviä kuvia, kuten autoa, taloa jne.	☐	☐	☐
60.	vaikeuksia palapelien kokoamisessa.	☐	☐	☐

MUISTI

	Lapsella on / Lapsi / Lapsen on	Ei sovi ollenkaan	Sopii joskus/ jonkin verran	Sopii hyvin
61.	vaikea muistaa omaa syntymäpäiväänsä, osoitetaan, tai muuta itseensä liittyvää asiaa.	☐	☐	☐
62.	vaikea muistaa henkilöiden nimiä ympäristössään, esim. opettajiensa ja tarha-/koulutovereittensa nimiä.	☐	☐	☐
63.	vaikea muistaa viikonpäivien, kuukausien ja vuodenaikojen nimiä.	☐	☐	☐
64.	vaikea muistaa tietoja, jotka eivät liity häneen itseensä, esim. koulussa opittua kuten historialliset faktat tai kemialliset kaavat.	☐	☐	☐
65.	vaikea muistaa äskettäin omakohtaisesti kokemiaan tapahtumia, kuten mitä on syönyt koulussa, mitä eilen tapahtui, mitä viikonloppuna teki jne.	☐	☐	☐
66.	vaikea muistaa äskettäin kokemiaan tapahtumia, esim. mitä jollain matkalla tapahtui, mitä sai joululahjaksi tms.	☐	☐	☐
67.	vaikea muistaa, mihin on jättänyt tavaroitaan.	☐	☐	☐

Viivin tulkintakaavio

9-12 -vuotiaat

mistä löytyvät?

- ▶ ADHD-oirekysely:
<http://www.kaypahoito.fi/xmedia/extra/nix/hoi50061b.pdf>
- ▶ Conners: esim.
<http://www.pearsonassessments.com/crsr.aspx>
(ei suomenkielistä versiota)
- ▶ ViiVi: www.adhd-liitto.fi (vaatii rekisteröitymisen käyttäjäksi; 5 e hinta sisältää ViiVi-ohjekirjan ja nettitunnukset)
- ▶ herkkyys- ja tarkkuustiedot perustuvat KH-suosituksen kirjallisuuteen